МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
імені адмірала Макарова

Факультет економіки моря

Кафедра менеджменту

ЗАТВЕРДЖЕНО
Проректор з науково-педагогічної роботи
Слободян С.О.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Program of the Discipline

РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ
RISK MANAGEMENT

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
тип дисципліни *вибіркова*
мова викладання *українська*

Миколаїв – 2024

Розробник: Ігор Сіренко, кандидат економічних наук, доцент

Проєкт робочої програми навчальної дисципліни «*Ризик-менеджмент*» розглянутий на засіданні кафедри *менеджменту*

Протокол №6 від «3» 01 2024 р.
Завідувач кафедри Ігор Сіренко

Проєкт робочої програми навчальної дисципліни «*Ризик-менеджмент*» розглянутий методичною радою факультету економіки моря
Протокол №7 від «5» 01 2024 р.
Голова Вячеслав Івата

Проєкт робочої програми навчальної дисципліни «*Ризик-менеджмент*» погоджений з навчальним відділом
Начальник відділу Андрій Лабарткава

Робоча програма навчальної дисципліни «*Ризик-менеджмент*» затверджена Навчально-методичною радою НУК
Протокол №1 від «21» 02 2024 р.
Голова НМР НУК Сергій Слободян

© НУК, 2024

ЗМІСТ

Вступ....4
1. Опис навчальної дисципліни....5
2. Мета вивчення навчальної дисципліни....5
3. Передумови для вивчення дисципліни....6
4. Очікувані результати навчання....6
5. Програма навчальної дисципліни....6
6. Методи навчання, засоби діагностики результатів навчання та методи їх демонстрування .9
7. Форми поточного та підсумкового контролю....10
8. Критерії оцінювання результатів навчання....12
9. Рекомендовані джерела інформації....13

ВСТУП

Анотація

Сучасне економічне середовище вимагає від фахівців з управління і не тільки враховувати вплив ризиків при підготовці, прийнятті та реалізації рішень, зокрема, пов'язаних з оптимізацією бізнес- і технологічних процесів підприємств. Фахівці повинні вміти побудувати сценарії діяльності в умовах ризиків. Опанувавши курс, студенти набудуть знання і навички побудови ефективної системи ризик-менеджменту підприємств; освоять особливості розпізнавання, виявлення, оцінки та ранжування бізнес-ризиків стратегічного і тактичного характеру. Курс ґрунтується на Міжнародних Стандартах серії ISO 31000 «Ризик-менеджмент», принципах та керівництві ISO/IEC 31010 «Менеджмент ризику. Методики оцінки ризику». Успішне оволодіння курсом є запорукою підвищення не тільки вартістю компанії, а й підвищення власної конкурентоспроможності здобувачів освіти на ринку праці.

Ключові слова: ризик, фактори ризику, наслідки ризику, процес реалізації ризику, форми ризику, підприємницький ризик, фінансовий ризик, виробничий ризик, природній ризик, обставини непереборної сили, умови невизначеності.

Abstract

The modern economic environment requires management specialists not only to take into account the impact of risks when preparing, making and implementing decisions, in particular, related to the optimization of business and technological processes of enterprises. Specialists must be able to build scenarios of activities in conditions of risks. Having mastered the course, students will acquire the knowledge and skills to build an effective enterprise risk management system; master the peculiarities of recognizing, identifying, evaluating and ranking business risks of a strategic and tactical nature. The course is based on the International Standards of the ISO 31000 "Risk Management" series, the principles and guidelines of ISO/IEC 31010 "Risk Management. Methods of risk assessment". Successful mastering of the course is a guarantee of increasing not only the value of the company, but also increasing the own competitiveness of the students in the labor market.

Key words: risk, risk factors, risk consequences, risk implementation process, forms of risk, business risk, financial risk, production risk, natural risk, force majeure circumstances, conditions of uncertainty.

1. Опис навчальної дисципліни

<table>
<tr><td rowspan="2">Найменування показників</td><td rowspan="2">Галузь знань, спеціальність (освітня програма), освітній рівень</td><td colspan="2">Характеристика навчальної дисципліни</td></tr>
<tr><td>денна форма навчання</td><td>заочна форма навчання</td></tr>
<tr><td>Кількість кредитів – 5</td><td rowspan="13">Галузь знань:
Всі

Спеціальність:
всі

Освітня програма:
всі</td><td colspan="2">Вибіркова</td></tr>
<tr><td>Модулів – 1</td><td colspan="2">Рік підготовки:</td></tr>
<tr><td>Змістових модулів – 2</td><td>4-й</td><td>4-й</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Електронний адрес РПНД на сайті Університету</td><td colspan="2">Семестр</td></tr>
<tr><td>7-й</td><td>7-й</td></tr>
<tr><td colspan="2">Лекцій</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Індивідуальне науково-дослідне завдання
не передбачене</td><td>30 год.</td><td>6 год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Практичні, семінарські</td></tr>
<tr><td>30 год.</td><td>6 год.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Загальна кількість годин 150</td><td colspan="2">Лабораторні</td></tr>
<tr><td>-</td><td>-</td></tr>
<tr><td rowspan="5">Тижневих годин для денної форми навчання:
аудиторних – 4

самостійної роботи студента – 6</td><td rowspan="5">Освітній рівень:
перший (бакалаврський)</td><td colspan="2">Самостійна робота</td></tr>
<tr><td>90 год.</td><td>138 год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Індивідуальні завдання:
не передбачене</td></tr>
<tr><td colspan="2">Вид контролю:
залік</td></tr>
<tr><td colspan="2">Форма контролю:
комбінована</td></tr>
</table>

2. Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни «*Ризик-менеджмент*» є формування у студентів знань щодо використання ефективних технологій створення умов для безпечного існування бізнесу, його стійкого розвитку. Актуальність курсу пояснюється високою небезпекою і різноманітністю ризиків у бізнес-діяльності.

3. Передумови для вивчення дисципліни

Передумов для вивчення дисципліни немає.

4. Очікувані результати навчання

Вивчення вибіркової навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у студентів таких переваг: знання сутності ризику в економіці та техніці, розуміння його природи в залежності від сфери формування, факторів, які його викликають; та уміння використовувати можливості, які надає ризикова ситуація для розвитку бізнесу та збільшення його ефективності або зменшення потенційних втрат і збитків від реалізації ризику.

5. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1.

Змістовий модуль 1. Поняття про ризики в бізнес-діяльності

Тема 1. Сутність, зміст і види ризиків

Ризик-менеджмент та його місце в управлінні організацією. Нова парадигма ризик-менеджменту. Невизначеність та ризик. Теоретичні засади вивчення ризику. Суть ризику та еволюція ризик-менеджменту. Закони і принципи ризик-менеджменту. Методологія ризик-менеджменту.

Література: ([3, с. 6-21; 2, с. 26-43; 1, с. 7-19, 23-36])

Тема 2. Класифікація ризиків. Особливості ризиків у різних сферах діяльності

Загальні підходи до класифікації ризиків. Види ризиків.

Література: ([1, с. 20-23; 2, с. 45-56; 3, с. 22-33])

Тема 3. Характерні ознаки ризиконебезпечної ситуації. Аналіз причин і наслідків реалізації ризику

Виявлення факторів ризику. Методи виявлення ризику. Фінансування ризику. Ознаки вдосконалення системи ризик-менеджменту (ISO 31000-2010).

Література: ([3, с. 70-81])

Тема 4. Ризик-менеджмент на підприємстві: його організація і потрібна документація

Об’єкт системи ризик-менеджменту. Процес управління ризиками та його основні суб’єкти. Основні етапи формування ризик-менеджменту. Консолідований ризик організації та концепції управління ризиками. Концепція мінімізації ризику. Концепція допустимого ризику. Ризик як ресурс. Організаційно-структурна схема служби ризик-менеджменту. Основні документи у сфері ризик-менеджменту. Характеристика ризик-менеджменту як різновиду управлінської діяльності. Етапи та організація ризик-менеджменту.

Література: ([3, с. 37-69; 2, с. 101-119])

Змістовий модуль 2. Засоби управління ризиками в бізнесі

Тема 5. Система управління бізнес-ризиками. Оцінка підприємницьких ризиків. Способи оцінки ступеня ризику

Загальна класифікація інструментів ризик-менеджменту та класифікація засобів впливу на ризик. Методи управління ризиками. Інструменти управління ризиками за сферами

діяльності. Інструменти управління ризиками відповідно до етапу реалізації проекту. Ризик-менеджмент: дев'ять основних етапів діяльності. Культура ризик-менеджменту.

Література: ([3, с. 81-90, 94-101; 1, с. 59-65])

Тема 6. Операційний ризик-менеджмент

Особливості виявлення операційних ризиків. Особливості аналізу операційних ризиків у нефінансових організаціях. Фактори впливу на розвиток інноваційної сфери та моделі класифікації інновацій. Особливості ризик-менеджменту інноваційної діяльності. Зміст функцій управління інноваційними ризиками.

Література: ([3, с. 115-136; 2, с. 323-340])

Тема 7. Ризик-менеджмент у сфері маркетингу та ЗЕД

Прийняття управлінських рішень в умовах ризику та невизначеності. Ризики у маркетингу. Ризики маркетингових досліджень. Ризики країни. Ризики вибору партнера. Транспортні ризики.

Література: ([4, с. 50-59; 5, с. 90-126])

Тема 8. Кількісний аналіз проектних ризиків

Процедура аналізу проектних ризиків та підходи до їх аналізу. Інструменти ризик-аналізу та метод SWOT-аналізу в оцінюванні ризиків. Ідентифікація ризиків. Діаграма Ісікави та метод прямої інспекції. Оцінювання вірогідності розвитку ідентифікованого ризику. Стратегічний ризик-менеджмент підприємницької та проектної діяльності і його особливості. Інформація в системі управління підприємницькими та проектними ризиками. Спеціалізоване програмне забезпечення в ризик-менеджменті. Ризики проектів.

Література: ([3, с. 101-115; 4, с. 206-211])

Тема 9. Ризик-менеджмент у сфері фінансів

Вимірювання валютного ризику. Вимірювання кредитного ризику. Скорингуваня. Управління ризиками фінансових активів і пасивів. Визначення стресостійкості фінансової діяльності. Відсотковий ризик. Хеджування.

Література: ([2, с. 125-258])

Тема 10. Страхування – основний інструмент ризик-менеджменту

Методи розподілу ризику. Диверсифікація ризиків. Оптимізація ризиків.

Література: ([4, с. 183-194])

Тематичний план навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годи									
	денна форма					заочна форма				
	разом	у тому числі				разом	у тому числі			
		лек	пр	лаб.	с.р.		лек	пр	лаб.	с.р.
Модуль 1										
Змістовий модуль 1. Поняття про ризики в бізнес-діяльності										
Тема 1. Сутність, зміст і види ризиків	15	2	2	-	11	15	0,5	0,5	-	14
Тема 2. Класифікація ризиків. Особливості ризиків у різних сферах діяльності	15	2	2	-	11	15	0,5	0,5	-	14
Тема 3. Характерні ознаки ризиконебезпечної ситуації. Аналіз причин і наслідків реалізації ризику	15	4	4	-	7	15	0,5	0,5	-	14
Тема 4. Ризик-менеджмент на підприємстві: його організація і потрібна документація	15	4	4	-	7	15	0,5	0,5	-	14
Разом за змістовим модулем 1	60	12	12	-	36	60	2	2	-	56
Змістовий модуль 2. Засоби управління ризиками в бізнесі										
Тема 5. Система управління бізнес-ризиками. Оцінка підприємницьких ризиків. Способи оцінки ступеня ризику	15	4	4	-	7	15	0,5	0,5	-	14
Тема 6. Операційний ризик-менеджмент	15	4	4	-	7	15	1	1	-	13
Тема 7. Ризик-менеджмент у сфері маркетингу та ЗЕД	15	2	2	-	11	15	0,5	0,5	-	14
Тема 8. Кількісний аналіз проектних ризиків	15	2	2	-	11	15	0,5	0,5	-	14
Тема 9. Ризик-менеджмент у сфері фінансів	15	4	4	-	7	15	1	1	-	13
Тема 10. Страхування – основний інструмент ризик-менеджменту	15	2	2	-	11	15	0,5	0,5	-	14
Разом за змістовим модулем 2	90	18	18	-	54	90	4	4	-	82
Разом за курсом	150	30	30	-	90	150	6	6	-	138

Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Тема 1. Сутність, зміст і види ризиків	2	0,5
2	Тема 2. Класифікація ризиків. Особливості ризиків у різних сферах діяльності	2	0,5
3	Тема 3. Характерні ознаки ризиконебезпечної ситуації. Аналіз причин і наслідків реалізації ризику	2	-
4	Тема 4. Ризик-менеджмент на підприємстві: його організація і потрібна документація	2	-
5	Тема 5. Система управління бізнес-ризиками. Оцінка підприємницьких ризиків. Способи оцінки ступеня ризику	2	-
	Разом	10	1

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Тема 3. Характерні ознаки ризиконебезпечної ситуації. Аналіз причин і наслідків реалізації ризику	2	0,5
2	Тема 4. Ризик-менеджмент на підприємстві: його організація і потрібна документація	2	0,5
3	Тема 5. Система управління бізнес-ризиками. Оцінка підприємницьких ризиків. Способи оцінки ступеня ризику	2	0,5
4	Тема 6. Операційний ризик-менеджмент	4	1
5	Тема 7. Ризик-менеджмент у сфері маркетингу та ЗЕД	2	0,5
6	Тема 8. Кількісний аналіз проектних ризиків	2	0,5
7	Тема 9. Ризик-менеджмент у сфері фінансів	4	1
8	Тема 10. Страхування – основний інструмент ризик-менеджменту	2	0,5
	Разом	20	5

Самостійна робота. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Вид роботи	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Підготовка до лекцій	15	45
2	Підготовка до практичних робіт	25	30
3	Підготовка до семінарів	20	5
4	Реферат	15	-
5	Написання контрольної роботи	-	43
6	Підготовка до заліку	15	15
	Разом	90	138

6. Методи навчання, засоби діагностики результатів навчання та методи їх демонстрування

Методи навчання:

- для всіх видів занять: робота з літературою; пояснення; ілюстрування;
- для лекційних занять: лекція; відеометод;
- для семінарських занять: дискусія; диспут;
- для практичних занять: практична робота; інструктаж;

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є:

- фронтальне опитування;
- усні відповіді під час семінарських занять;
- виконання практичних завдань та розгляд ситуацій на практичних заняттях;
- модульна контрольна робота у вигляді стандартизованих тестів;
- реферат, есе;
- презентації результатів виконаних завдань;
- студентські виступи на наукових заходах;
- залік.

7. Форми поточного та підсумкового контролю

Досягнення студента оцінюються за 100-бальною системою Університету.

Підсумкова оцінка навчального курсу є сумою оцінок поточного контролю і заключного заліку.

У проміжних оцінках (активність, участь в дискусіях; виконання завдань та інші види активностей протягом семестру) студент може набрати до 85 балів.

Питома вага заключного заліку в загальній системі оцінок – 15 балів. Право здавати заключний залік дається студенту, якій з урахуванням проміжних оцінок і максимального балу заключного заліку набирає не менше ***60 балів***.

Поточний контроль проводиться на кожному семінарському, практичному занятті та за результатами виконання завдань самостійної роботи. Він передбачає оцінювання теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти із зазначеної теми (у тому числі самостійно опрацьованого матеріалу) під час роботи на семінарських заняттях та набутих практичних навичок під час виконання практичних робіт.

Зарахування кредитів навчального курсу можливо тільки після отримання одної з позитивних оцінок, передбачених чинним законодавством.

Форми контролю результатів навчальної діяльності студентів та їх оцінювання

Практичні роботи

Кількість балів	**Критерії оцінювання**
4	Робота виконана у встановлений термін. Студент самостійно визначає тип задачі і раціонально розв’язує її. Може розв’язувати комбіновані задачі. Звіт відповідає встановленим вимогам.
3	Робота виконана самостійно з порушенням встановлених термінів. Студент самостійно визначає тип задачі і раціонально розв’язує її. Може розв’язувати комбіновані задачі. Звіт відповідає встановленим вимогам.
2	Робота виконана з порушенням встановлених термінів. Студент наводить потрібні формули. Розв’язує задачу користуючись алгоритмом. Складений звіт містить неточності у висновках та помилки
1	Студент складає скорочену умову задачі, робить обчислення лише за готовою формулою.
0	Студент не розв’язує задачі.
	Максимальна оцінка студента за даний компонент програми «практичні заняття»: для денної форми навчання – 40 балів (10 робіт по 4 бали); для заочної форми навчання – 20 балів.

Відповіді на семінарах[1]. Відповіді на питання контрольної роботи[2]

Кількість балів	**Критерії оцінювання**
4	Відповідь правильна, повна, логічна, містить аналіз, систематизацію, узагальнення, використані міжпредметні зв’язки, містить аргументовані висновки.

[1] На здобувачів освіти усіх форм навчання

[2] Для здобувачів освіти заочної форми навчання

3	Відповідь в цілому правильна, достатньо повна, логічна; допущені несуттєві помилки та неточності у викладенні матеріалу
2	Відповідь має суттєві помилки, аргументи несформульовані, використовуються невірна термінологія.
1	Відповідь містить значну кількість суттєвих помилок, не обґрунтована.
0	Студент не дає відповіді.
	Максимальна оцінка студента за компонент програми «семінарські заняття»: для денної форми навчання – 20 балів (5 робіт по 4 бали), для заочної форми навчання – 4 бали. *Максимальна оцінка студента заочної форми навчання за компонент програми «контрольна робота» – 36 балів.*

Реферат, есе

Кількість балів	**Критерії оцінювання**
15	Робота містить своєчасну повну інформацію з обраної теми, логічно структурована, подана гарною літературною мовою; містить аналіз, систематизацію й узагальнення за обраною темою, аргументовані висновки; проілюстрована з високою якістю.
12	Робота в цілому містить актуальну точну достовірну інформацію з обраної теми, яка добре проілюстрована і логічно структуровано подана; допущені несуттєві помилки та неточності у викладенні матеріалу.
9	Відповідь має незначну кількість суттєвих фактологічних помилок або застарілі елементи в подачі інформації, серед ілюстрацій є погано оформлені.
6	Робота містить значну кількість застарілої інформації, що не відповідає дійсності, погано структурована, має значну кількість граматичних помилок, використовується невірна термінологія, робота погано проілюстрована.
3	Зміст роботи не відповідає обраній темі, робота не проілюстрована, містить значну кількість фактологічних помилок.
0	Студент не здав роботу або робота містить ознаки академічної недоброчесності.
	Максимальна оцінка студента за даний компонент програми 15 балів.

Поточний модульний контроль у форму тестування

Правильних відповідей,%	100	90	80	70	60	50	40	30	20	10
Бал	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1

Відповіді на підсумковому контролі

Кількість балів	**Критерії оцінювання**
5	Відповідь правильна, повна, логічна, містить аналіз, систематизацію, узагальнення, використані міжпредметні зв’язки, містить аргументовані висновки.
4	Відповідь в цілому правильна, достатньо повна, логічна; допущені несуттєві помилки та неточності у викладенні матеріалу.

3	Відповідь частково правильна, містить неточності, недостатньо обґрунтована.
2	Відповідь має суттєві помилки, аргументи несформульовані, використовуються невірна термінологія.
1	Відповідь містить значну кількість суттєвих помилок, не обґрунтована.
0	Студент не дав відповіді.
	Максимальна оцінка студента за даний компонент програми 15 балів (3 питання по 5 балів).

Форма контролю	**Максимальна кількість балів**	
	Денна форма	**Заочна форма**
Виконання практичних завдань	10х4 бали = 40 балів	5х4 = 20 бали
Участь у семінарських заняттях	5х4 бали = 20 балів	1х4 = 4 балів
Поточний модульних контроль	1х10 балів= 10 балів	1х10 = 10 балів
Контрольна робота[3] (12 питань), реферат, есе	1х15 балів = 15 балів	1х15 = 15 балів 9х4 = 36 балів
Всього	**85**	**85**

8. Критерії оцінювання результатів навчання

		Денне відділення		Заочне відділення	
		Вид роботи	Кількість балів	Вид роботи	Кількість балів
ЗМ 1	Т1	Семінарське №1	4	Те саме	1
	Т2	Семінарське №2	4	-//-	1
	Т3	Семінарське №3	4	-//-	1
	Т3	Практичне №1	4	-//-	4
	Т4	Семінарське №4	4	-//-	1
	Т4	Практичне №2	4	-//-	-
ЗМ 2	Т5	Семінарське №5	4	-//-	-
	Т5	Практичне №3	4	-//-	4
	Т6	Практичне №4	4	-//-	-
	Т6	Практичне №5	4	-//-	4
	Т7	Практичне №6	4	-//-	2
	Т8	Практичне №7	4	-//-	2
	Т9	Практичне №8	4	-//-	-
	Т9	Практичне №9	4	-//-	2
	Т10	Практичне №10	4	-//-	2
ПМК		Тест	10	-//-	10
Контрольна робота, реферат, есе			15	-//-	36+15 = 51 бал
Підсумковий контроль		Залік	15	-//-	15
Сума			**100**		**100**

[3] Для здобувачів освіти заочної форми навчання

9. Рекомендовані джерела інформації

Основна література

1. Боровик М. В. Ризик-менеджмент : конспект лекцій. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 65 с.
2. Круи, М. Основи ризик-менеджмента : пер. з англ., 2015. 390 с.
3. Мороз В.М. Ризик-менеджмент : навч. посібник. Харків : НТУ «ХПІ», 2018. 140 с.
4. Калініченко З.Д. Ризик-менеджмент: навчальний посібник. Дніпро: ДДУВС, 2021. 224 с.
5. Старостіна А.О. Ризик-менеджмент: теорія та практика: Навч. посіб. К.: ІВЦ “Видавництво «Політехніка»”, 2004. 200 с.

Допоміжна література

6. Димитриади Г. Риск-менеджмент. Учебное пособие. «ЛитРес: Самиздат», 2019.
7. Кармінська-Бєлоброва М.В. Управління ризиками у підприємництві: навчальний посібник. Харків: «Слово», 2014. 169 с.

Інформаційні ресурси в інтернет

8. Wikipedia – Інтернет-енциклопедія. URL: www.wikipedia.org